

Agentúra
Ministerstva školstva SR
pre štrukturálne fondy EÚ

Komplexný rozvoj osobnosti

Evanjelické kolegálne gymnázium v Prešove

Učebné texty – Dejepis
TC: Reformácia v Európe

Autor: PhDr. Marián Damankoš, PhD.
Téma 3: 30-ročná vojna a protireformácia

TRIDSAŤROČNÁ VOJNA (1618-1648)

Príčiny vojny

Tridsaťročná vojna predstavuje jeden z najvýznamnejších medzníkov v európskych dejinách. Do konfliktu bola zapojená väčšina európskych štátov a panovníckych dynastií. Každý z týchto štátov a každá z dynastií sledovali niekoľko cieľov – od náboženských, cez politické až po hospodárske. V čase vypuknutia vojny sa v európskej politike nahromadilo niekoľko konfliktov:

- Ø Snaha o hegemoniu v Európe: Španielsko, resp. Habsburgovci sa snažili o vytvorenie akejsi celoeurópskej katolíckej monarchie. Proti rodovému spojenectvu španielskych a rakúskych Habsburgovcov, podporovaných pápežom a poľskými kráľmi, stál voľný spojenecký zväzok Nizozemska, Anglicka a Francúzska, ktoré sa cítili byť Habsburskou politikou ohrozené.
- Ø Centralizácia: Španielski Habsburgovci sa snažili opätovne si pripojiť Nizozemsko a najmä centralizovať vládu v Nemecku. Tam narážali na tradičný odpor nemeckej šľachty.
- Ø Náboženské spory: Zložitosť týchto vzťahov komplikovalo náboženské rozdelenie krajín. Proti spojenectvu katolíckych Habsburgovcov a cirkvi sa utváralo spojenectvo prívržencov reformácie a stavovskej opozície.
- Ø Nerovnomerný hospodársky vývin v Európe: V krajinách západnej Európy (v Anglicku, Nizozemsku, Francúzsku a čiastočne v škandinávskych krajinách) sa už zreteľne uplatňoval kapitalistický výrobný systém. Za nimi zaostávali staré centrá ako Taliansko, juhozápadné Nemecko, Portugalsko a Španielsko.
- Ø Obchodné spory: Snaha Nizozemska a Anglicka o oslabenie postavenia nemeckej obchodnej hanzы v Baltskom mori a rovnako snaha Dánska a Švédska o mocenské ovládnutie Baltského mora.
- Ø Snaha o rovnováhu: Rozloženie síl v Európe malo garantovať stabilitu, čo znamenalo likvidáciu každého pokusu o ovládnutie kontinentu. Každý takýto pokus znamenal vytvorenie koalície štátov, ktoré by bojovali proti potenciálnemu hegemónovi.

V druhej polovici 16. storočia a na začiatku 17. storočia bola teda Európa rozdelená nábožensky aj politicky. Toto rozdelenie sa v najväčšej miere prejavilo v nemeckej ríši, kde sa v roku 1608 nemecké protestantské kniežatá rozhodli uzavrieť spolok – Úniu, na obranu pred bezohľadným postupom katolíckych kniežat a Habsburgovcov. Úniu vytvorili: Falcko, Brandenbursko, Württembersko, Norimberg, atď. Ako

Agentúra
Ministerstva školstva SR
pre štrukturálne fondy EÚ

Komplexný rozvoj osobnosti

Evanjelické kolegálne gymnázium v Prešove

Učebné texty – Dejepis

TC: Reformácia v Európe

Autor: PhDr. Marián Damankoš, PhD.

Téma 3: 30-ročná vojna a protireformácia

reakcia katolíckej strany v roku 1609 vznikla katolícka Liga, ktorú utvorili duchovní kurfirsti a juhonemeckí katolícki biskupi.

Tridsaťročná vojna je rozdelená do štyroch fáz pomenovaných podľa štátov a národov, ktoré sa postavili na odpor habsburskej náboženskej a mocenskej rozpínavosti.

I. Česko-falcká vojna (1618-1623)

Situácia sa vyhrocovala, pričom rozbuškou sa stávalo České kráľovstvo, v ktorom kraľoval rímskonemecký cisár Rudolf II. Habsburský. Rudolf II. bol považovaný za choromyseľného, čo bol jeden z hlavných dôvodov, pre ktoré ho chcel jeho brat arcivojvoda Matej zosadiť z trónu. Priamo v habsburskom rode tak došlo k faktickému dvojvládniu. V roku 1608 bol vnútrodynastický konflikt dočasne vyriešený rozdelením moci: Rudolf II. si ponechal cisársky titul, České kráľovstvo, Sliezske a Lužicu a Matej vládol v Uhorsku, Rakúsku a na Morave. Tento stav trval do roku 1611, keď Rudolf II. zomrel a všetky tituly zdedil Matej.

V roku 1617 sa českým kráľom stal Ferdinand II., známy ako horlivý rekatolizátor. Ferdinand II., okrem toho, že nebol v Čechách obľúbený, začal porušovať Rudolfom garantovanú slobodu vyznania (tzv. Majestát z roku 1609). V rámci rekatolizácie nechal zbúrať evanjelický kostol v obci Hroby a zabral aj kostol v Broumove. To pobúrilo českých protestantov do tej miery, že 23. mája 1618 vyhodili z okien Pražského hradu cisárových miestodržiteľov.

„Majestát na náboženskú slobodu“ Rudolf II. podpísal 9. júla 1609.

Na žiadosť českých stavov obsahoval tieto ustanovenia:

- nikto nebude násilím nútený k vyznávaniu nejakej viery;
- náboženským a politickým odporcom nebudú zabavované majetky;
- na ochranu náboženskej slobody si české stavy mohli zvoliť 30 defenzorov;

Defenestráciou sa začala tzv. česká, resp. česko-falcká vojna. České stavy si zvolili vládu 30 direktorov a začali budovať armádu proti Ferdinandovi. V auguste 1619

namiesto zosadeného Ferdinanda zvolili české stavy za kráľa falckého kurfirsta Fridricha Falckého, ktorý vošiel do dejín pod prezývkou „zimný kráľ“, podľa dĺžky jeho vlády v Čechách. České stavy sa vo vojne proti Habsburgovcom spoliehali na pomoc Únie a ostatných protestantských krajín. Konflikt však začali vo veľmi zlej medzinárodnej situácii, takže okrem Falcka a uhorského magnáta Gabriela Bethlena im nikto neprišiel na pomoc. 8. novembra 1620 došlo k jednej z najtragickejších bitiek v českých dejinách, k bitke na Bielej hore, kde bolo české stavovské vojsko porazené Ferdinandovou armádou. Pre Čechov nastalo obdobie násilnej a bezohľadnej rekatolizácie, známej aj ako „doba temna“. Na Slovensko (teda do Uhorska) v tomto

Agentúra
Ministerstva školstva SR
pre štrukturálne fondy EÚ

Komplexný rozvoj osobnosti

Evanjelické kolegálne gymnázium v Prešove

Učebné texty – Dejepis

TC: Reformácia v Európe

Autor: PhDr. Marián Damankoš, PhD.

Téma 3: 30-ročná vojna a protireformácia

období prišla početná skupina vzdelaných českých emigrantov – protestantov. Medzi najznámejších patrili: Jan Amos Komenský, Juraj Tranovský a Jakub Jakobeus.

Porážka na Bielej hore znamenala pre Fridricha stratu nielen Českého kráľovstva, ale zároveň aj vlastného falckého územia. Pre cisára Ferdinanda II. sa otvorila cesta k rekatolizácii a centralizácii Čiech. V roku 1623 bol prenesený titul falckého kurfirsta na Ferdinandovho spojenca Maximiliána Bavorského a tým sa skončila česko-falcká vojna.

II. Dánsko-saská vojna (1625-1629)

Obsadením Falcka bola porušená rovnováha síl medzi protestantským a katolíckym táborom v južnom Nemecku. Ferdinandove úspechy dokázali, že protestantská koalícia sa nezaobíde bez zahraničnej pomoci. Francúzsko sa však vyhýbalo priamemu zapojeniu do konfliktu. Spojené Nizozemsko bolo viazané španielskym vojskom a od Anglicka mohli očakávať maximálne finančnú pomoc. Ostávali iba dánsky a švédsky kráľ. Najprv vstúpili do rokovania so švédskym kráľom Gustávom Adolfom (1611-1632), ktorého podmienky Únia neprijala. Iniciatívy sa chopil dánsky kráľ Kristián IV. (1588-1648), plánujúci rozšírenie svojich území v severnom Nemecku. Na haagskom kongrese v roku 1625 vznikla koalícia proti Habsburgovcom, do ktorej patrili: Francúzsko, Anglicko, Spojené Nizozemsko a Dánsko. Z finančnej podpory tohto spolku postavil Kristián IV. armádu. Z nej bola financovaná aj armáda protestantského generála Mansfelda. Na druhej strane sa český šľachtic Albrecht z Valdštejna cisárovi ponúkol, že z vlastných prostriedkov postaví 20 tisícové vojsko, za čo bol vymenovaný za veliteľa cisárskeho vojska.

Keď vojská katolíckej Ligy pod vedením generála Tillyho a žoldnierska armáda Albrechta z Valdštejna prenikli do severného Nemecka, zasiahol do diania dánsky kráľ Kristián IV. Zmobilizovaný nebezpečenstvom protireformácie a ohrozením vlastných teritoriálnych záujmov, prenikol až do Vestfálska v strednom Nemecku. V roku 1626 v bitke pri Lutteri pod Barenbergom však utrpel dánsky kráľ ťažkú porážku. V tom istom roku zomrel gróf Mansfeld, významný protestantský vojvodca.

Triumfálny postup cisárskych vojsk do Jutska, Meklenburska, Pomoranska a plány na ovládnutie Baltského mora vyprovokovali Švédov. Cisár, v snahe zabrániť spojenectvu medzi znepriatelenými severskými mocnosťami, dohodol s dánskym kráľom mier v Lübecku (1629).

III. Švédska vojna (1630-1635)

Ferdinandovo mocenské postavenie sa v tom čase zdalo natoľko silné, že už pred uzavretím mieru vydal tzv. „reštitučný edikt“, podľa ktorého boli protestanti nútení vrátiť všetky cirkevné majetky, ktoré sa

Komplexný rozvoj osobnosti

Evanjelické kolegálne gymnázium v Prešove

Učebné texty – Dejepis

TC: Reformácia v Európe

Autor: PhDr. Marián Damankoš, PhD.

Téma 3: 30-ročná vojna a protireformácia

po roku 1552 stali ich vlastníctvom. Mocenský vzostup cisára znepokojil aj katolícke ríšske stavy. Katolícke kniežatá pod vedením Maximiliána Bavorského si vynútili na zjazde kurfirstov v Rezne (Regensburg) prepustenie cisárovej opory – Valdštejna. Onedlho sa švédsky kráľ Gustáv Adolf ako horlivý protestant rozhodol pomôcť nemeckým súvercom. Začala tretia fáza vojny – švédska vojna.

V roku 1631 dosiahol Gustáv Adolf pri Breitenfelde neďaleko Hamburgu víťazstvo nad cisárskymi vojskami vedenými Tillym, a to mu uvoľnilo cestu do Nemecka. V bitke na rieke Lech (1632) Tilly padol a Švédi vytlačili katolícke vojská zo severného aj stredného Nemecka a spolu so saskou armádou pokračovali do južného Nemecka a Čiech. Až keď cisár povolal naspäť Valdštejna, obrátilo sa vojnové šťastie. Švédsky kráľ zahynul v bitke pri Lützene (1632), v bitke, ktorú jeho vojsko vyhralo.

Ďalší zvrát priniesli tajné Valdštejnove aktivity (tajne vyjednával so Švédmi aj so Sasmi). Jeho nezávislá politika sa mu stala osudnou a viedla k tomu, že bol v roku 1634 prehlásený za zradcu a v Chebe zavraždený.

Po porážke Švédov a nemeckých protestantov pri juhonemeckom Nordlingene (1634) došlo v roku 1635 k dojednaniu pražského mieru medzi cisárom a ríšskymi stavmi: Ferdinand sa zaviazal upustiť od reštitučného ediktu, za čo získal vrchné velenie nad oddielmi, ktoré mali poskytnúť ríšske stavy.

IV. Francúzsko-švédska vojna (1635-1648)

Francúzi, ktorí od začiatku diplomatickými prostriedkami podnecovali vojnu, sa teraz rozhodli k priamej účasti a bez ohľadu na konfesijné rozdiely uzavreli spojenectvo so Švédskom. Kardinál Richelieu, hlavný tvorca francúzskej zahraničnej politiky, odovzdal francúzskemu kráľovi pamätný spis, v ktorom načrtol hlavné ciele francúzskej zahraničnej politiky. Habsburgovcom nechcel za žiadnu cenu prenechať kontrolu strategicky dôležitých spojnic medzi južným Nemeckom, Franche-Comté a Milánskom, pričom prístupy k talianskej a nemeckej oblasti sa mali dostať pod francúzsku kontrolu. Hlavným cieľom bolo teda oslabenie španielskej moci v Taliansku na hraniciach Francúzska. Richelieuova diplomacia pripravila úder proti prevahe rakúskych Habsburgovcov v ríši a podporila švédske ašpirácie. Francúzi sledovali jednoznačne mocensko-politické ciele: oslabenie moci Habsburgovcov a rozšírenie územia Francúzska o strategicky dôležité alpské priesmyky, španielske Nizozemsko, Alsasko a Lotrinsko.

V tejto najdlhšej a poslednej fáze vojny nemala žiadna z bojujúcich strán dostatok síl na to, aby dosiahla úplné víťazstvo. Začali teda s vyjednávaním o podmienkach ukončenia vojny. Početné a zložité mierové rokovania v Münsteri (s katolíckymi protivníkmi Habsburgovcov) a Osnabrücku (s protestantskými

Agentúra
Ministerstva školstva SR
pre štrukturálne fondy EÚ

Komplexný rozvoj osobnosti

Evanjelické kolegiálne gymnázium v Prešove

Učebné texty – Dejepis

TC: Reformácia v Európe

Autor: PhDr. Marián Damankoš, PhD.

Téma 3: 30-ročná vojna a protireformácia

protivníkmi Habsburgovcov) viedli 24.októbra 1648 k podpisu vestfálskeho mieru bez toho, aby bol rozhodnutý boj o nadvládu v Európe.

Dôsledky tridsaťročnej vojny:

- Ø Neúspech Habsburgovcov: Nepodarilo sa im zrealizovať ich predstavy o katolíckej Európe pod habsburskou vládou a navyše stratili Dolnú a Hornú Lužicu.
- Ø Mocenský vzostup Francúzska (rozšírenie územia o časť Alsaska) a Švédska (finančná náhrada, rozšírenie územia, ovládnutie obchodných ciest v Baltskom mori).
- Ø Spustošenie strednej Európy: V najviac postihnutých oblastiach (severovýchodné, stredné a juhozápadné Nemecko) prežila útrapy približne tretina obyvateľstva... Dôsledkom bol hospodársky rozvrat (pokles výroby, úpadok miest, ochromenie obchodu, úpadok remesiel).
- Ø Kultúrny rozvrat.
- Ø Uznanie Nizozemska a Švajčiarska za samostatné štáty.
- Ø Zaostávanie strednej a východnej Európy po stránke politickej aj hospodárskej: V tejto časti Európy sa upevnilo nevoľníctvo, kým západná Európa sa vydala na cestu kapitalistických revolúcií. Tie viedli k zmenám nielen v hospodárstve, ale aj v spoločenskom živote a teda k demokratizácii života a k rastu životnej úrovne obyvateľstva.

Úlohy:

1. 30-ročná vojna bola náboženským aj mocenským konfliktom. Nájdite argumenty, ktorými by ste podporili toto konštatovanie.
2. Charakterizujte vojnové ciele Habsburgovcov. V čom boli neprijateľné pre ich protivníkov?
3. Opíšte dôsledky vojny pre obyvateľstvo krajín, ktoré sa jej zúčastnili. Zamerajte sa najmä na krajiny strednej Európy. Koho je možné považovať za víťaza a koho za porazeného?
4. Nájdite argumenty, ktorými dokážete habsburský spôsob uplatňovania zásady „koho panstvo, toho náboženstvo“ na našom území.